

واکاوی و رتبه بندی آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه: رویکرد AHP

نوع مقاله: ترویجی

علی یونسی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۹/۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۸/۱۰

چکیده

تسهیلات قرض الحسنه، یکی از ابزارهای نظام بانکداری اسلامی، برای تجهیز منابع فضای کسب و کار است. این تسهیلات دارای اثرات اقتصادی و غیر اقتصادی متنوعی هستند. همواره این سوال که تسهیلات قرض الحسنه چگونه بر روی اقتصاد اثر می گذارد ذهن سیاستگذاران و تصمیم گیرندگان حوزه مالی را به خود مشغول نموده است. این تحقیق تلاشی است برای شناسایی آثار اقتصادی تسهیلات اعطای قرض الحسنه و رتبه بندی آنها.

به همین منظور ابتدا با بررسی مقالات مختلف و ادبیات موجود در حوزه تسهیلات قرض الحسنه و آثار اقتصادی آن، تلاش شد تا همه اثرات اقتصادی شناسایی شده تسهیلات قرض الحسنه احصاء گردد. سپس با استفاده از تکنیک دلفی و روش AHP مهم ترین آثار اقتصادی احصاء شده مشخص و رتبه بندی گردید. نتایج تحقیق نشان می دهد اعطای تسهیلات قرض الحسنه به ترتیب بر تأمین نیازهای متنوع مالی مردم، رشد و توسعه، اشتغال، مصرف، توسعه کسب و کار، سرمایه گذاری، تأمین مالی، عدالت اجتماعی، توزیع عادلانه درآمد، توسعه مالی، بهره وری، پس انداز و تولید تاثیر دارد. علاوه بر این یافته های تحقیق تاثیر تسهیلات قرض الحسنه بر انتقال پول از طبقات، درآمد سرانه، فقر، نهادسازی، تأمین اجتماعی، فاصله طبقاتی و رکود اقتصادی را تأیید نکرد.

کلمات کلیدی: قرض الحسنه، آثار اقتصادی، روش AHP

طبقه بندی JEL: I10., O5.I2

مقدمه

دین در برخورد با زندگی روزمره انسان‌ها و شیوه‌های متداول در بین آدمیان، یکسره از موضع نفی یا اثبات برخورد نکرده، بلکه گاه کاملاً آن‌ها را پذیرفته و تأیید کرده است، البته در جایی که وجود آن سیره‌ها با حفظ نظم اجتماعی و تسهیل معیشت مردم منافات نداشته یا به هر مصلحتی دیگر ضروری بوده است. نظیر اکثر احکام و مقررات راجع به قراردادهای گاه نیز این رویه‌ها مفید اما نیازمند اصلاح و بازنگری بوده‌اند که در این‌گونه موارد، شارع با افزودن برخی قیود و شروط، بنای عقلا را پذیرفته و البته برخی سیره‌ها را نیز به دلیل مفاسد و ضررهایی که در برداشته و از دید مردم مخفی مانده یا تحت تأثیر غریزه‌های شخصی و سودجویی آنان قرار گرفته مردود اعلام داشته است.

از همین رو روشهای مختلف تأمین سرمایه برای مدیریت اقتصادی در دین اسلام مورد کنکاش قرار گرفته و شرایط آن‌ها با قواعد فقهی، سنت، قرآن و اجماع محک خورده است و برخی از آن‌ها حامی شمرده شده و برخی ترویج گشته است. در این بین قرض الحسنه از جمله روش‌های تأمین مالی اقتصادی است که دین مبین اسلام آن را پذیرفته و برای گسترش آن توصیه‌های متعددی را ارائه داده است.

هدف این تحقیق بررسی آثار اقتصادی قرض الحسنه و رتبه بندی مهم‌ترین آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه است. ابتدا مفهوم قرض الحسنه مورد بحث قرار می‌گیرد، سپس وضعیت تسهیلات قرض الحسنه در ایران و آثار اقتصادی آن ارائه خواهد شد و سپس پیشینه تحقیق تقدیم می‌گردد. در ادامه تجزیه و تحلیل آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه و رتبه بندی آن انجام شده و در پایان نتیجه‌گیری و پیشنهادات ارائه شده است.

قرض الحسنه

قرض الحسنه نوع خاصی از قرض است و هر چند جهت فقهی و حقوقی تحت عقد قرض مطرح است و همان احکام را دارد، اما تحقق آن شرایط خاصی دارد که آن را از دیگر موارد قرض جدا می‌سازد. «تاکید روایات بر توجه داشتن قرض دهنده به ثواب اخروی و یت‌خدایی داشتن» همچنین «ناپسند بودن قرض گرفتن در نیازهای غیر ضروری» از جمله این شرایط می‌باشد. بنابراین اگر چه «قرض الحسنه» دارای ارکان «قرض» است، اما از جهت شرایط تحقق، لازم است جایگاه آن در بین دیگر رفتارهایی که متون اسلامی برای یک مسلمان ترسیم نموده است، معین شود.

آداب قرض الحسنه که معمولاً شامل مستحبات و مکروهات این رفتار می‌باشد، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری فرهنگ قرض الحسنه دارد.

هنگام انعقاد قرارداد:

- قرض گیرنده نباید نیت عدم بازپرداخت را داشته باشد.
- سند مکتوبی تهیه شود که در صورت نزاع، ملاک قضاوت قرار گیرد.
- امکان اخذ وثیقه از قرض گیرنده وجود دارد.

هنگام باز پرداخت:

- نسبت به ادای فوری دین تاکید فراوان شده است.
 - تشویق به تمدید مهلت پرداخت وام در صورت عدم توانایی وام گیرنده و یا رجوع به دولت اسلامی.
 - در کیفیت اخذ وام شان وام گیرنده رعایت شود.
 - وام گیرنده، در صورت توانایی و تمایل، باز پرداخت را به صورت نیکوتری انجام دهد.
 به جایگاه قرض الحسنه در بعضی آیات قرآنی اشاره شده است، از جمله آیه ۲۵ سوره بقره:
 «مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ»
 کیست که به خدا قرض نیکو دهد، تا خدا بر آن چند برابر بیفزاید؟ خداست که تنگدستی دهد و توانگری بخشد و شما به سوی او باز گردانده می شوید.

و آیه ۲۰ سوره مزمل:

«وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا»

و به خدا قرض نیکو دهید.

قرض الحسنه در این آیه ها به معنی کمک کردن، وام، صدقه و انفاق به محتاجان و برادران دینی است. بر اساس شرایط زمانه می توان این مساله را به عنوان قرض دادن عرف نیز در نظر گرفت و به اهمیت جایگاه قرض الحسنه در اسلام پی برد.

امام صادق (ع) در بیان اهمیت قرض الحسنه فرمود: کسی که مالی را به کسی وام دهد، و مدتی برای (پرداخت) آن معین کند و آن قرض در مدت معین وصول نشود به ازای هر روز تأخیر، ثواب یک دینار صدقه را برای او خواهد داشت.

در جلد چهارم کتاب «من لایحضره الفقیه» آمده است که پیامبر اکرم (ص) می فرماید: «مَنْ أَقْرَضَ مَلْهُوفاً فَأَحْسَنَ طَلِبَتَهُ اسْتَأْنَفَ الْعَمَلَ وَ أَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ أَلْفَ قِنْطَارٍ مِنَ الْجَنَّةِ»؛ هر کس به گرفتار و درمانده ای قرض بدهد و در پس گرفتن آن خوش رفتاری کند [گناهانش پاک شده] اعمالش را دوباره شروع می کند و خداوند در برابر هر درهم، هزار قنطار (ثروتی فراوان) در بهشت به او عطا کند.

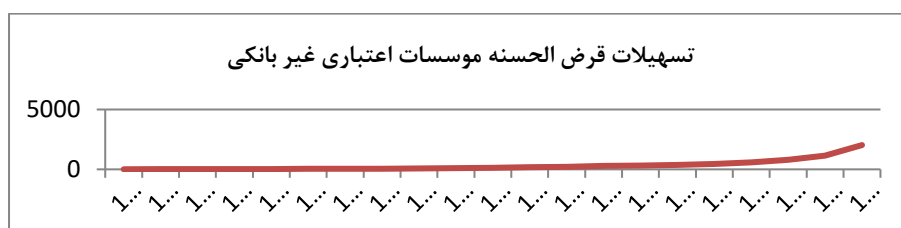
این آیه می فرماید: با انجام کارهای نیک هم چون نماز شب و تلاوت قرآن و رسیدگی به محرومان، مغرور نشوید که باز هم نیاز به استغفار دارید.

این آیه، جامعیت اسلام را از اشک شبانه تا جهاد روزانه، از رابطه با خدا تا کمک به فقرا، از تلاوت قرآن تا سفرهای تجاری و از انجام کارهای خیر همراه با استغفار نمایان می کند.

تسهیلات قرض الحسنه

تسهیلات قرض الحسنه توسط بانکهای تجاری و تخصصی ارائه می شود. بانک قرض الحسنه مهر ایران و بانک قرض الحسنه رسالت بانکهای تخصصی در حوزه تسهیلات قرض الحسنه هستند که همه وجوه خود را در بخش

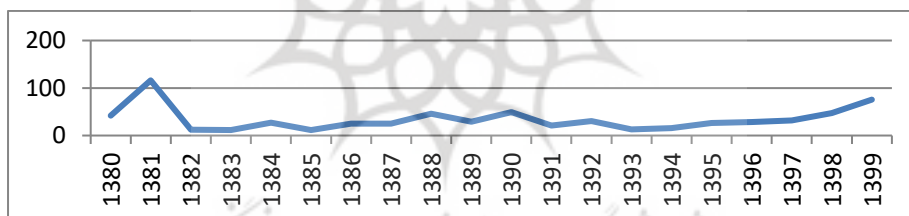
تسهیلات قرض الحسنه تخصیص می دهند. اما بانکهای تجاری، بخشی از وجوه خود را به تسهیلات قرض الحسنه اختصاص می دهند. البته موسسات اعتباری غیر بانکی و بانکها و موسسات اعتباری غیر دولتی نیز در پرداخت تسهیلات قرض الحسنه نقش دارند.

نمودار ۱. حجم تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط موسسات اعتباری غیر بانکی (هزار میلیارد ریال)

ماخذ: بانک مرکزی ج.ا.ا.

نمودار شماره ۱ نشان می دهد مقدار تسهیلات قرض الحسنه پرداختی توسط موسسات اعتباری غیر بانکی از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۹ روند صعودی داشت و برخی سالها دارای شیب تندی است. به طوری که تسهیلات قرض الحسنه اعطایی موسسات اعتباری غیر بانکی از ۷۵ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۷۹ به ۲۰۲۹ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ رسیده است.

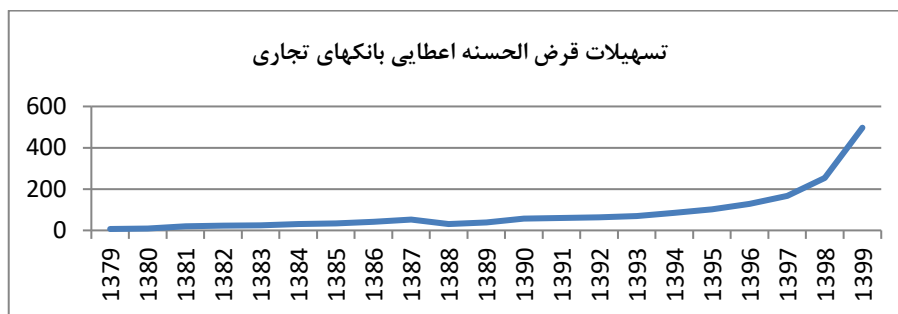

نمودار ۲- نرخ رشد تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط موسسات اعتباری غیر بانکی (درصد)

ماخذ: بانک مرکزی ج.ا.ا.

نمودار نرخ رشد تسهیلات قرض الحسنه پرداختی توسط موسسات اعتباری غیر بانکی نشان می دهد هیچگاه نرخ رشد تسهیلات منفی نبوده و بیشترین نرخ رشد مربوط به سال ۱۳۸۱ با نرخ ۱۱۶ درصد و کمترین آن مربوط به سال ۱۳۸۳ با ۱۱ درصد رشد می باشد.

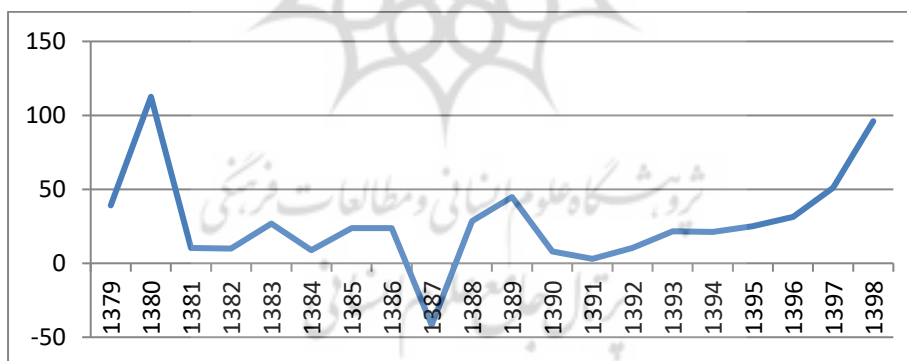
لذا تسهیلات قرض الحسنه پرداختی توسط موسسات اعتباری غیر بانکی در تمام ۲۰ سال اخیر در حال افزایش بوده است.

نمودار ۳- حجم تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط بانکهای تجاری (هزار میلیارد ریال)

ماخذ: بانک مرکزی ج.ا.ا.

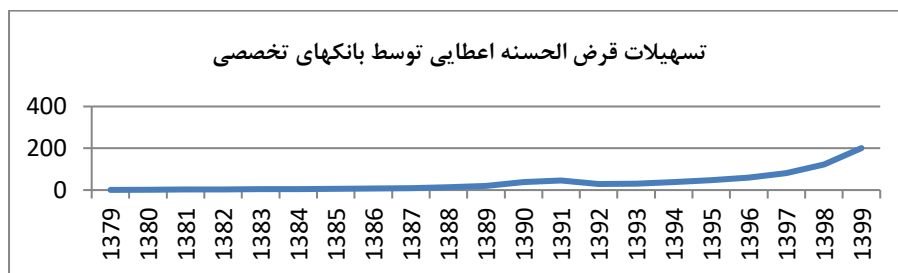
ارزش تسهیلات اعطایی توسط بانک های تجاری نیز در طول ۲۰ سال اخیر به جز یک سال صعودی بوده است. در سال ۱۳۸۸ ارزش تسهیلات اعطایی قرض الحسنه در بانکهای تجاری از ۵۲ هزار میلیارد ریال به ۳۰ هزار میلیارد ریال رسیده است اما در سالهای بعدی آن در حال افزایش بوده است. نمودار شماره ۴ رشد تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط بانک های تجاری را نشان می دهد. بر اساس این نمودار نرخ رشد تسهیلات اعطایی قرض الحسنه بانکهای تجاری در سال ۱۳۸۸ منفی بوده است.

نمودار ۴- نرخ رشد تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط بانکهای تجاری (درصد)

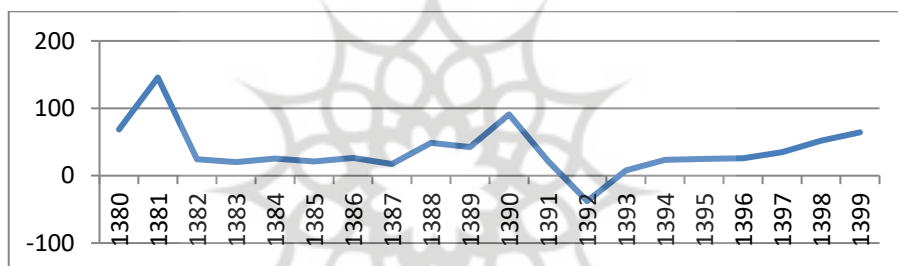
ماخذ: بانک مرکزی ج.ا.ا.

نمودار ۵ تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط بانکهای تخصصی را نشان می دهد. بر اساس این نمودار تسهیلات اعطایی بانکهای تخصصی نیز در ۲۰ سال اخیر صعودی بوده است. نرخ رشد این تسهیلات نشان می دهد در سال ۱۳۹۲ پرداخت تسهیلات با یک کاهش مواجه شده است و پس از آن روند صعودی به خود گرفته است.

نمودار ۵- حجم تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط بانکهای تجاری (هزار میلیارد ریال)

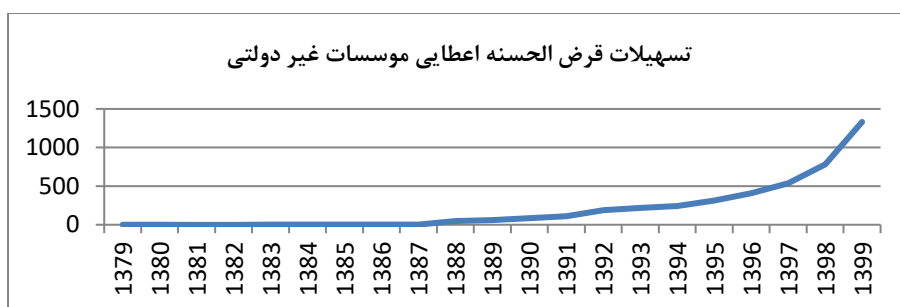
ماخذ: بانک مرکزی ج.ا.ا.

نمودار ۶- نرخ رشد تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط بانکهای تخصصی (درصد)

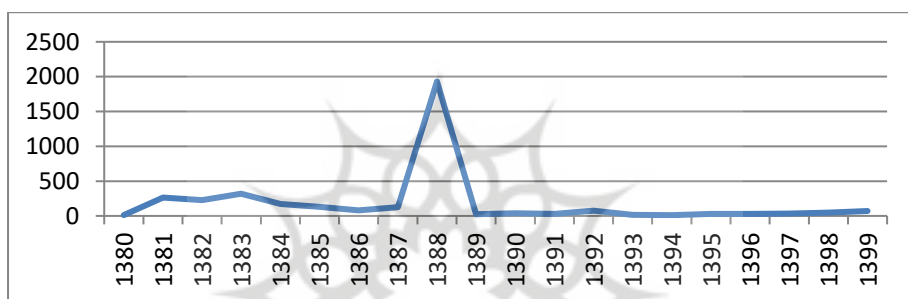
ماخذ: بانک مرکزی ج.ا.ا.

حجم تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط بانکها و موسسات غیر دولتی در نمودار ۷ نشان داده شده است. این نمودار نشان می دهد در کنار بانکها و موسسات اعتباری، سایر موسسات غیردولتی نیز در پرداخت تسهیلات قرض الحسنه رشد مناسبی داشته اند. نرخ رشد این تسهیلات در نمودار ۷ نشان داده شده است. این نمودار نشان می دهد در سال ۱۳۸۸ رشد چشمگیری در اعطای تسهیلات قرض الحسنه وجود داشته و پس از آن رشد تسهیلات به حالت عادی برگشته است.

نمودار ۷- حجم تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط موسسات غیر دولتی (هزار میلیارد ریال)

ماخذ: بانک مرکزی ج.ا.ا.

نمودار ۸- نرخ رشد تسهیلات قرض الحسنه اعطایی توسط بانکهای تخصصی (درصد)

ماخذ: بانک مرکزی ج.ا.ا.

جدول ۱- ارزش تسهیلات اعطایی در کشور (هزار میلیارد ریال)

سال	موسسات اعتباری غیربانکی	بانک های تجاری	بانک های تخصصی	بانک و موسسات غیردولتی
۱۳۷۹	۷,۵۰۷۵	۶,۸۳۸۱	۰,۶۶۷۷	۰,۰۰۱۷
۱۳۸۰	۱۰,۶۴۳۸	۹,۵۱۷۸	۱,۱۲۴۱	۰,۰۰۱۹
۱۳۸۱	۲۳,۰۰۱۶	۲۰,۲۳۳۸	۲,۷۶۰۹	۰,۰۰۶۹
۱۳۸۲	۲۵,۷۹۴۹	۲۲,۳۴۰۵	۳,۴۳۱۷	۰,۰۲۲۷
۱۳۸۳	۲۸,۸۰۲۷	۲۴,۵۸۰۴	۴,۱۲۷۱	۰,۰۹۵۲
۱۳۸۴	۳۶,۵۸۰۹	۳۱,۱۵۸۹	۵,۱۶۴۲	۰,۲۵۷۸
۱۳۸۵	۴۰,۷۸۹	۳۳,۹۳۸۸	۶,۲۶۱۹	۰,۵۸۸۳

۱,۰۵۴۶	۷,۹۱۲۳	۴۲,۰۴۵۷	۵۱,۰۱۲۶	۱۳۸۶
۲,۳۹۸۶	۹,۲۸۸۹	۵۲,۰۰۲۵	۶۳,۶۹	۱۳۸۷
۴۸,۷۲۴۵	۱۳,۷۹۲۳	۳۰,۲۹۶۵	۹۲,۸۱۳۳	۱۳۸۸
۶۰,۹۷۰۷	۱۹,۶۵۸۵	۳۸,۹۴۶۳	۱۱۹,۵۷۵۵	۱۳۸۹
۸۴,۵۳۳۵	۳۷,۵۴۵۴	۵۶,۴۰۴۶	۱۷۸,۴۸۳۵	۱۳۹۰
۱۰۹,۵۲۶۶	۴۵,۶۷۶۳	۶۰,۹۲۶۸	۲۱۶,۱۲۹۷	۱۳۹۱
۱۹۰,۱۸۲۷	۲۸,۳۹۸۶	۶۲,۸۱۲۹	۲۸۱,۳۹۴۲	۱۳۹۲
۲۱۶,۸۵۶۴	۳۰,۶۳۸۹	۶۹,۳۶۶	۳۱۶,۸۶۱۳	۱۳۹۳
۲۴۳,۶	۳۷,۹	۸۴,۴	۳۶۵,۹	۱۳۹۴
۳۱۳,۱	۴۷,۳	۱۰۲,۳	۴۶۲,۷	۱۳۹۵
۴۰۷,۸	۵۹,۵	۱۲۷,۹	۵۹۵,۲	۱۳۹۶
۵۳۶,۷	۸۰,۳	۱۶۷,۹	۷۸۴,۹	۱۳۹۷
۷۸۱,۹	۱۲۲	۲۵۳,۶	۱۱۵۷,۵	۱۳۹۸
۱۳۳۱,۴	۲۰۰,۷	۴۹۷,۱	۲۰۲۹,۲	۱۳۹۹

ماخذ: بانک مرکزی

پیشینه تحقیق

ایزدخواستی (۱۳۹۷) در مقاله ای با عنوان تأثیر تسهیلات قرض الحسنه بر توزیع درآمد در ایران نشان می دهد در نظام اقتصادی اسلام، قرض الحسنه به عنوان یکی از شیوه ها و ابزارهای موثر برای کاهش نابرابری توزیع درآمد در نظر گرفته شده است. قرض الحسنه همچنین می تواند با انتقال جریان پول از طبقات ثروتمند به طبقات کم درآمد، ایجاد زمینه تغییر الگوی تولید، افزایش اشتغال و تأمین نیازهای طبقات یاد شده نقش مهمی در تثبیت درآمدها بین نیازمندان داشته باشد. فروغ نژاد و خشنود (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان اوراق قرض الحسنه و تأمین مالی کسب و کارهای اجتماعی نشان می دهند استفاده از اوراق قرض الحسنه هم منجر به مشارکت مردم و همه اتمام سریع تر پروژه های عمرانی و هم ایجاد اشتغال می گردد.

هادوی نیا و عرب (۱۳۹۵) در مقاله ای با عنوان بررسی مزایا و آثار اجتماعی و اقتصادی اوراق قرض الحسنه نشان دادند قرض الحسنه دربردارنده مزایایی چون شفافیت و هماهنگی با ماهیت قرض الحسنه، اجتناب از ربا، فقرزدایی، تأمین مالی پروژه های کلان و عمومی، قابلیت انعطاف، قدرت نقدینگی، استفاده به عنوان وثیقه، مدیریت ریسک، جنبه بین المللی پیداکردن قرض الحسنه می باشد. همچنین مقاله، به بررسی تاثیر اوراق قرض الحسنه بر متغیر های اقتصادی از جمله مصرف، پس انداز، توزیع درآمد، بخش پولی، اشتغال، سرمایه انسانی و هزینه های تولید پرداخته

است. بنابراین با توجه به مزایا و آثار اجتماعی و اقتصادی عنوان شده، چنانچه اوراق قرض الحسنه به صورت صحیح به کار گرفته شود، نقش قابل توجهی در حل مشکلات اجتماعی و اقتصادی جامعه خواهد داشت.

هادوی و کمیجانی (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان درآمدی بر جایگاه قرض الحسنه در اسلام و اثرات اقتصادی آن آثار اقتصادی قرض الحسنه را تأمین اجتماعی، کاهش فاصله اجتماعی، بهبود مصرف و پس انداز و اصلاح توزیع درآمد معرفی می کنند.

یزدانی (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان قرض الحسنه و نقش آن در رفع نیازهای اجتماعی و اقتصادی نشان دادند قرض الحسنه بر مصرف، پس انداز، خلق پول و سایر متغیرهای اقتصادی تاثیر دارد و بارزترین آثار مثبت قرض الحسنه بر متغیرهای اقتصادی اثر آن بر پس انداز می باشد که تأمین امنیت اقتصادی را در بر دارد.

حسن زاده و همکاران (۱۳۸۵) در تحقیقی با عنوان بررسی آثار اعتبارات خرد در کاهش فقر و نابرابری درآمدی نشان داده است این اعتبارات بر روی فقر و درآمد سرانه موثر بوده اما این تاثیر چشمگیر نبوده است. در واقع اگر تسهیلات اعطایی قرض الحسنه را نیز در زمره اعتبارات خرد در نظر بگیریم می توان گفت این تسهیلات بر روی کاهش فقر و افزایش درآمد سرانه موثر است.

حشمتی مولایی (۱۳۸۸) در مطالعه ای با عنوان تاثیر عملکرد صندوقهای قرض الحسنه بر توسعه مالی نشان می دهد که تسهیلات قرض الحسنه بر توسعه مالی تاثیر مثبتی دارد و این تاثیر در برخی استانها بیشتر است.

ابو نوری و قاسمی (۱۳۸۶)، در تحقیقی با عنوان ارزیابی اثر ارزش افزوده قرض الحسنه بر توزیع درآمد (با استفاده از داده های پانل بین استانی) توضیح می دهند که تسهیلات اعطایی قرض الحسنه در اغلب استانهای کشور باعث کاهش نابرابری درآمدی و بهبود توزیع درآمد شده است.

عرب مازار و کیقبادی (۱۳۸۵) در مقاله خود با عنوان جایگاه قرض الحسنه در نظام بانکی ایران نشان دادند سهم قرض الحسنه در نظام بانکی ایران به جایگاه مطلب و شایسته خود نرسیده است. ه چند تحقیق حاضر برای دوره بعد از این مطالعه است و روند رشد تسهیلات اعطایی قرض الحسنه رشد بهتری داشته است.

حبیبیان (۱۳۸۱) در مقاله ای با عنوان قرض الحسنه و راهبردهای توسعه اقتصادی توضیح می دهند که قرض الحسنه با مصرف، پس انداز و خلق پول رابطه دارد. همچنین این مقاله نشان می دهد قرض الحسنه با راهبردهای توسعه همچون راهبرد پولی، راهبرد اقتصاد باز، راهبرد صنعتی شدن، راهبرد انقلاب سبز و راهبرد تأمین نیازهای اساسی مرتبط است.

آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه

با واکاوی کلیه مقالات منتشر شده در مورد آثار اقتصادی قرض الحسنه، مهمترین آثار را می توان به شرح جدول زیر احصاء نمود. پس از احصاء مهمترین آثار اقتصادی تسهیلات اعطایی قرض الحسنه، امکان رتبه بندی آن با استفاده از روش AHP^۱ امکان پذیر خواهد شد.

جدول ۲- مهمترین آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه

ردیف	آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه	نوع اثر	مأخذ
۱	اثر بر توزیع عادلانه درآمد	بهبود توزیع عادلانه درآمد	ابو نوری (۱۳۸۶) و ایزد خواستی (۱۳۷۹)
۲	اثر بر مصرف	افزایش سطوح مصرف	یزدانی (۱۳۹۰)
۳	انتقال جریان پول از طبقات	از طبقات ثروتمند به کم درآمد	ایزد خواستی (۱۳۷۹)
۴	اشتغال	افزایش اشتغال	ایزد خواستی (۱۳۷۹)
۵	تأمین نیاز	تأمین نیاز طبقات کم درآمد	ایزد خواستی (۱۳۷۹)
۶	رشد و توسعه	تاثیر مثبت بر راهبردهای توزیع مجدد	حبیبیان (۱۳۸۱)
۷	درآمد سرانه	افزایش درآمد سرانه	حسن زاده و همکاران (۱۳۸۵)
۸	عدالت اجتماعی	ارتقاء سطح عدالت اجتماعی	حسن زاده و همکاران (۱۳۸۵)
۹	توسعه مالی	تاثیر مثبت بر توسعه مالی	حشمتی مولایی (۱۳۸۸)
۱۰	تأمین مالی	تقویت تأمین مالی	حشمتی مولایی (۱۳۸۸)
۱۱	توسعه کسب و کار	اثر مثبت بر توسعه کسب و کار	حشمتی مولایی (۱۳۸۸)
۱۲	سرمایه گذاری	افزایش سرمایه گذاری	فروغ نژاد (۱۳۹۶)

^۱ Analytical Hierarchy Process

۱۳	بهره وری	ارتقاء بهره وری	فروغ نژاد (۱۳۹۶)
۱۴	فقر	کاهش تنگناهای فقرا	فروغ نژاد (۱۳۹۶)
۱۵	نهادسازی	تقویت اعتقادات در جهت تأمین مالی	فروغ نژاد (۱۳۹۶)
۱۶	تأمین اجتماعی	بهبود شاخص های تأمین اجتماعی	کمیحانی و هادوی نیا (۱۳۹۲)
۱۷	فاصله طبقاتی	کاهش فاصله طبقاتی	کمیحانی و هادوی نیا (۱۳۹۲)
۱۸	پس انداز	افزایش سطح پس انداز	کمیحانی و هادوی نیا (۱۳۹۲)
۱۹	رکود اقتصادی	کاهش رکود اقتصادی	یزدانی (۱۳۹۰)
۲۰	تولید	افزایش سطح تولید	یزدانی (۱۳۹۰)

مأخذ: مقالات مرتبط

پس از احصاء آثار اقتصادی اعطای تسهیلات قرض الحسنه باید مهمترین آثار اقتصاد شناسایی گردد. لذا برای این منظور از تکنیکی دلفی و روش AHP در ادامه استفاده خواهد شد.

تجزیه و تحلیل

در این مقاله با استفاده از تکنیک دلفی و روش AHP مهم ترین اثرات اقتصادی اعطای تسهیلات قرض الحسنه مورد بررسی قرار گرفته شده است. روش دلفی عمدتاً با هدف کشف ایده های خلاقانه و قابل اطمینان و یا تهیه اطلاعاتی مناسب به منظور تصمیم گیری مورد استفاده قرار می گیرد. این روش به منظور بررسی نگرش ها و قضاوت های افراد و گروه های متخصص و نیز ایجاد هماهنگی بین دیدگاهها، به نظرسنجی از افراد می پردازد. این نظرسنجی ها با استفاده از پرسشنامه و بدون الزام افراد به حضور در محلی معین، طی چندین مرحله انجام می شود. در پایان جمع بندی، ارزش گذاری و تحلیل مجموعه دیدگاهها و نظرهای افراد، مبنای هدف گذاری، تدوین برنامه و یا تصمیم گیری قرار می گیرد.

در روش دلفی اولین گام این هست که افراد متخصص در زمینه مورد نظر مشخص شوند. گزینش اعضای واجد شرایط برای پانل دلفی از مهم ترین مراحل این روش به حساب می آید؛ زیرا اعتبار نتایج کار بستگی به شایستگی و تخصص این افراد دارد این افراد در دلفی بر اساس روش نمونه گیری غیر احتمالی تعیین می شوند یکی از روشهای مورد استفاده در این نوع نمونه گیری، هدفمند یا قضاوتی است یعنی اینکه فرد باید دنبال افرادی بگردد که با موضوع مساله آشنایی دارند.

اعداد افراد خبره نیز از موارد بسیار مهم است که در روش دلفی باید مورد توجه قرار گیرد که در مقالات مختلف و معتبر به تعداد بین ۱۰ تا ۲۰ نفر اشاره کرده است. تعداد راندهای دلفی نیز در پژوهش‌ها متفاوت می باشد با این حال مقالات و پژوهش‌ها تعداد ۳ راند را برای دلفی مناسب دانسته اند. در تمامی مراحل تکنیک دلفی میزان اهمیت عوامل در قالب طیف لیکرت (تاثیر بسیار کم: ۱)، (تاثیر کم: ۲)، (تاثیر متوسط: ۳)، (تاثیر زیاد: ۴) و (تاثیر بسیار زیاد: ۵) صورت می گیرد. در این تحقیق با استفاده از نظرات خبرگان در حوزه اقتصاد شامل اساتید دانشگاه و مدیران بانکها به بررسی مهم ترین آثار اقتصادی اعطای تسهیلات قرض الحسنه پرداخته شده است. نتایج غربالگری مهمترین آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه در جدول (۳) ارائه شده است. در این جدول درجه اهمیت عوامل موثر اولیه منتخب ارائه شده است. در این حالت فقط عواملی موثر و مناسب تشخیص داده می شوند که درجه اهمیت بالاتر از ۴ کسب کرده باشند.

جدول ۳- غربالگری مهمترین آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه

ردیف	آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه	امتیاز	نتیجه	کد
۱	اثر بر توزیع عادلانه درآمد	۴,۱۵	قبول	C ₁
۲	اثر بر مصرف	۴,۷	قبول	C ₂
۳	انتقال جریان پول از طبقات	۲,۳	رد	C ₃
۴	اشتغال	۴,۸	قبول	C ₄
۵	تأمین نیاز	۵	قبول	C ₅
۶	رشد و توسعه	۴,۶	قبول	C ₆
۷	درآمد سرانه	۳,۶	رد	C ₇
۸	عدالت اجتماعی	۴,۲	قبول	C ₈
۹	توسعه مالی	۴,۵	قبول	C ₉
۱۰	تأمین مالی	۵,۳۸	قبول	C ₁₀
۱۱	توسعه کسب و کار	۵,۳	قبول	C ₁₁
۱۲	سرمایه گذاری	۵	قبول	C ₁₂
۱۳	بهره وری	۴,۲۸	قبول	C ₁₃
۱۴	فقر	۲,۳۶	رد	C ₁₄
۱۵	نهادسازی	۲,۲۵	رد	C ₁₅
۱۶	تأمین اجتماعی	۳	رد	C ₁₆

C_{17}	رد	۲,۲۸	فاصله طبقاتی	۱۷
C_{18}	قبول	۴,۲۵	پس انداز	۱۸
C_{19}	رد	۳,۲۵	رکود اقتصادی	۱۹
C_{20}	قبول	۴,۳۶	تولید	۲۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در غربالگری اولیه مشخص شد تاثیر اعطای تسهیلات قرض الحسنه بر روی انتقال جریان پول از طبقات، درآمد سرانه، فقر، نهادسازی، تأمین اجتماعی، فاصله طبقاتی و رکود اقتصادی موثر تشخیص داده نشده است.

در ادامه باید ماتریس های زوجی عناصر استخراج شود. برای تکمیل ماتریس های زوجی از خبرگان خواسته شد ترجیح سطر به ستون را با مقادیر کلامی تکمیل نمایند و سپس در جهت کمی سازی این مقادیر از طیف کلاسیک ۹-۱ استفاده گردید.

جدول ۴- ماتریس مقایسات زوجی

	C_1	C_2	C_4	C_5	C_6	C_8	C_9	C_{10}	C_{11}	C_{12}	C_{13}	C_{18}	C_{20}
C_1	۱												
C_2		۱											
C_4			۱										
C_5				۱									
C_6					۱								
C_8						۱							
C_9							۱						
C_{10}								۱					
C_{11}									۱				
C_{12}										۱			
C_{13}											۱		
C_{18}												۱	
C_{20}													۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بر اساس طیف کلاسیک ۹-۱ داریم:

جدول ۵- طیف کلاسیک ۱-۹

درجه اهمیت	تعریف	شرح
۱	اهمیت یکسان	دو عنصر به طور یکسان در فعالیت صحیح هستند
۳	نسبتاً مرجع	یک عنصر نسبت به عنصر دیگر تا حدی ترجیح داده می‌شود
۵	اهمیت شدید	یک عنصر نسبت به عنصر دیگر کاملاً ترجیح داده می‌شود
۹	اهمیت فوق العاده زیاد	یک عنصر به عنصر دیگر بسیار زیاد ترجیح داده می‌شود و در عمل هم ثابت می‌شود
۸ و ۶ و ۴ و ۲	ارزشهای بینابین در قضاوت	هنگامی که فعالیت <i>A</i> با <i>M</i> مقایسه می‌شود یکی از اعداد بالا به آن اختصاص می‌یابد هنگام مقایسه فعالیت <i>A</i> با <i>M</i> معکوس آن عدد اختصاص می‌یابد

مأخذ: عادل آذر و رجب زاده

نتایج بدست آمده برای ماتریس زوجی به شرح زیر است:

جدول ۶- ماتریس مقایسات زوجی

	C_1	C_2	C_4	C_5	C_6	C_8	C_9	C_{10}	C_{11}	C_{12}	C_{13}	C_{18}	C_{20}
C_1	۱	۳	۳٫۱	۳٫۳	۳٫۹	۳٫۶	۲٫۳	۲٫۷۵	۲٫۲۵	۳٫۱	۲٫۱	۲	۳٫۲
C_2	۰٫۳	۱	۳٫۷۵	۳٫۶	۴	۲٫۵	۲٫۷۵	۳٫۱	۳٫۳	۳	۲٫۵	۲٫۱	۴
C_4	۰٫۵	۰٫۲۵	۱	۴	۴٫۲۵	۳	۳٫۲	۳٫۱	۴٫۱	۴	۳	۳٫۲	۳٫۵
C_5	۰٫۴	۰٫۴۷	۰٫۲۹	۱	۷	۷٫۵	۹	۷٫۲۵	۷	۹	۵٫۵	۵٫۷	۷
C_6	۰٫۳	۰٫۴۰	۰٫۳۱	۰٫۱۴	۱	۲٫۵	۲٫۳	۲٫۱	۱٫۹	۲	۲٫۱	۱٫۸	۲
C_8	۰٫۴	۰٫۳۳	۰٫۳۳	۰٫۱۷	۰٫۵	۱	۲٫۸	۲٫۳	۲٫۵	۲	۳٫۱	۲٫۷	۱٫۹
C_9	۰٫۳	۰٫۳۰	۰٫۲۵	۰٫۱۸	۰٫۵۶	۰٫۵۳	۱	۲	۱٫۹	۱٫۸	۱٫۵	۲	۱٫۷
C_{10}	۰٫۴	۰٫۳۲	۰٫۲۴	۰٫۱۱	۰٫۴۸	۰٫۳۶	۰٫۵۶	۱	۵	۵٫۵	۴٫۷	۴٫۹	۵٫۲
C_{11}	۰٫۲	۰٫۶	۰٫۳۲	۰٫۱۴	۰٫۵	۰٫۳۲	۰٫۵	۰٫۱۹	۱	۵	۴٫۵	۴٫۵	۵
C_{12}	۰٫۲	۰٫۴	۰٫۳۱	۰٫۱۴	۰٫۵۳	۰٫۴	۰٫۶۷	۰٫۲۰	۰٫۲۰	۱	۴	۴	۴٫۵
C_{13}	۰٫۳	۰٫۲۵	۰٫۳۳	۰٫۱۱	۰٫۴۸	۰٫۴	۰٫۵۶	۰٫۲۱	۰٫۲۲	۰٫۲	۱	۲٫۸	۲٫۵
C_{18}	۰٫۳	۰٫۲۸	۰٫۲۴	۰٫۱۳	۰٫۴۳	۰٫۴۳	۰٫۵۳	۰٫۱۸	۰٫۲۲	۰٫۲	۰٫۴	۱	۲٫۹
C_{20}	۰٫۳	۰٫۲۷	۰٫۲۵	۰٫۱۴	۰٫۴	۰٫۳۶	۰٫۵	۰٫۲۰	۰٫۲۰	۰٫۲	۰٫۳	۲٫۵	۱

مأخذ: محاسبات محقق

در ادامه باید ابرماتریس وزن دار را محاسبه نمود. به این منظور ابتدا ابرماتریس بی وزن را محاسبه می نماییم. برای محاسبه ابر ماتریس بی وزن می بایست ابتدا ماتریسی بهنجار شده را محاسبه نمود و سپس وزن های بدست آمده از ماتریس مقایسه زوجی را در ساختار ابر ماتریس روش فرایند تحلیل شبکه قرار داد. ماتریس بهنجار شده در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۷- ماتریس بهنجار شده

	C_1	C_2	C_4	C_5	C_6	C_8	C_9	C_{10}	C_{11}	C_{12}	C_{13}	C_{18}	C_{20}	متوسط
C_1	۰,۱۹	۰,۳۹	۰,۲۹	۰,۲۵	۰,۱۶	۰,۱۶	۰,۰۹	۰,۱۱	۰,۰۸	۰,۰۸	۰,۰۶	۰,۰۵	۰,۰۷	۱,۹۸
C_2	۰,۰۶	۰,۱۳	۰,۳۵	۰,۲۷	۰,۱۷	۰,۱۱	۰,۱۰	۰,۱۳	۰,۱۱	۰,۰۸	۰,۰۷	۰,۰۵	۰,۰۹	۱,۷۲
C_4	۰,۰۹	۰,۰۳	۰,۰۹	۰,۳۰	۰,۱۸	۰,۱۳	۰,۱۲	۰,۱۳	۰,۱۴	۰,۱۱	۰,۰۹	۰,۰۸	۰,۰۸	۱,۵۷
C_5	۰,۰۹	۰,۰۶	۰,۰۳	۰,۰۸	۰,۲۹	۰,۳۳	۰,۳۴	۰,۲۹	۰,۲۳	۰,۲۴	۰,۱۶	۰,۱۵	۰,۱۶	۲,۴۴
C_6	۰,۰۶	۰,۰۵	۰,۰۳	۰,۰۱	۰,۰۴	۰,۱۱	۰,۰۹	۰,۰۹	۰,۰۶	۰,۰۵	۰,۰۶	۰,۰۵	۰,۰۴	۰,۷۴
C_8	۰,۰۸	۰,۰۴	۰,۰۳	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۴	۰,۱۰	۰,۰۹	۰,۰۸	۰,۰۵	۰,۰۹	۰,۰۷	۰,۰۴	۰,۷۷
C_9	۰,۰۷	۰,۰۴	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۴	۰,۰۸	۰,۰۶	۰,۰۵	۰,۰۴	۰,۰۵	۰,۰۴	۰,۵۵
C_{10}	۰,۰۸	۰,۰۴	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۴	۰,۱۷	۰,۱۵	۰,۱۴	۰,۱۲	۰,۱۲	۰,۹۵
C_{11}	۰,۰۵	۰,۰۵	۰,۰۳	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۳	۰,۱۳	۰,۱۳	۰,۱۱	۰,۱۱	۰,۷۳
C_{12}	۰,۰۵	۰,۰۵	۰,۰۳	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۳	۰,۱۱	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۵۷
C_{13}	۰,۰۶	۰,۰۳	۰,۰۳	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۳	۰,۰۷	۰,۰۶	۰,۳۷
C_{18}	۰,۰۶	۰,۰۴	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۳	۰,۰۷	۰,۳۱
C_{20}	۰,۰۶	۰,۰۳	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۶	۰,۰۲	۰,۳۰

ماخذ: محاسبات محقق

پس از محاسبه ماتریس بهنجار شده (ابرماتریس بی وزن)، ابر ماتریس وزن دار را محاسبه می کنیم. جدول ۸ نشان دهنده ابر ماتریس وزن دار است.

جدول ۸- ابر ماتریس وزن دار

	C ₁	C ₂	C ₄	C ₅	C ₆	C ₈	C ₉	C ₁₀	C ₁₁	C ₁₂	C ₁₃	C ₁₈	C ₂₀	جمع
C ₁	۰,۳۰	۰,۹۳	۱,۱۳	۱,۸۸	۲,۸۳	۳,۴۱	۱,۲۷	۲,۱۳	۱,۶۷	۷,۵۷	۳,۳۱	۳,۴۵	۶,۲۳	۳۶,۲۱
C ₂	۰,۳۱	۳,۰۰	۱۱,۶۳	۱۱,۸۸	۱۵,۶۰	۰,۹	۶,۳۳	۸,۵۳	۷,۴۳	۹,۳۰	۵,۲۸	۴,۳۰	۱۲,۸۰	۱۰۵,۳۷
C ₄	۰,۱۶	۰,۲۵	۳,۷۵	۱۴,۴۰	۱۷,۰۰	۷,۵	۸,۸	۹,۶۱	۱۳,۵۳	۱۲,۰۰	۷,۵۰	۶,۸۸	۱۴,۰۰	۱۱۵,۳۸
C ₅	۰,۲۴	۰,۱۲	۰,۲۹	۴,۰۰	۲۹,۷۵	۲۲,۵	۲۸,۸	۲۲,۴	۲۸,۷۰	۳۶,۰۰	۱۶,۵۰	۱۸,۴۰	۲۴,۵۰	۲۳۲,۲۶
C ₆	۰,۱۵	۰,۱۹	۰,۰۹	۰,۱۴	۷,۰۰	۱۸,۷۵	۲۰,۷	۱۵,۲	۱۳,۳	۱۸,۰۰	۱۱,۵۵	۱۰,۳۵	۱۴,۰۰	۱۲۹,۴۵
C ₈	۰,۱	۰,۱۳	۰,۱۰	۰,۰۲	۰,۵۰	۲,۵	۶,۴۴	۴,۸	۴,۷	۴	۶,۵۱	۴,۹۵	۳,۸۰	۳۸,۶۹
C ₉	۰,۱	۰,۱	۰,۰۸	۰,۰۳	۰,۲۸	۰,۵۳	۲,۸	۴,۶	۴,۷	۳,۶	۴,۶۵	۵,۵۰	۳,۲۳	۳۰,۳۱
C ₁₀	۰,۱	۰,۱	۰,۰۶	۰,۰۲	۰,۲۶	۰,۱	۰,۵۹	۲	۹,۵	۹,۹	۷,۱۳	۹,۸	۸,۹۳	۴۸,۶۳
C ₁₁	۰,۱	۰,۱	۰,۰۸	۰,۰۲	۰,۲۴	۰,۱	۰,۲۹	۰,۱	۵	۲۷,۵	۲۱,۸	۲۲,۰۵	۲۶,۳۵	۱۰۳,۳۵
C ₁₂	۰,۰۷	۰,۱۵	۰,۱۰	۰,۰۲	۰,۲۶	۰,۱۶	۰,۳۳	۰,۰۴	۰,۲۰	۵,۰۰	۱۸,۰۰	۱۸,۰۰	۲۲,۵۰	۶۴,۸۳
C ₁₃	۰,۰۸	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۰۲	۰,۲۵	۰,۲	۰,۳۷	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۲۲	۴,۰۰	۱۱,۲۰	۱۱,۲۵	۲۷,۸۸
C ₁₈	۰,۱۰	۰,۰۷	۰,۰۸	۰,۰۱	۰,۲۱	۰,۱	۰,۲	۰,۰۴	۰,۰۵	۰,۰۶	۰,۴۰	۲,۸۰	۷,۲۵	۱۱,۵۳
C ₂₀	۰,۱۱	۰,۰۷	۰,۰۶	۰,۰۲	۰,۱۷	۰,۱	۰,۲	۰,۰۴	۰,۰۴	۰,۰۶	۰,۱۴	۲,۵۰	۲,۹۰	۶,۵۴

ماخذ: محاسبات محقق

بر اساس اطلاعات ستون آخر ابرماتریس وزن دار مهم ترین اثرات اقتصادی اعطای تسهیلات قرض الحسنه بدست می آید.

بر اساس این ماتریس بیشترین مقدار ستون آخر عدد ۲۳۲ است و نشان می دهد متغیر C₅ که نشان دهنده تأمین نیاز است مهم ترین اثر اقتصادی قرض الحسنه در اقتصاد است. بر اساس نتایج ابر ماتریس وزن دار سایر اثرات اقتصادی مهم تسهیلات قرض الحسنه را می توان در جدول زیر نشان داد.

جدول ۹- مهم ترین آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه

ردیف	آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه	وزن	اولویت	کد
۱	اثر بر توزیع عادلانه درآمد	۳۶,۲۱	۹	C ₁
۲	اثر بر مصرف	۱۰۵,۳۷	۴	C ₂
۳	اشتغال	۱۱۵,۳۸	۳	C ₄

C ₅	۱	۲۳۲,۲۶	تأمین نیاز	۴
C ₆	۲	۱۲۹,۴۵	رشد و توسعه	۵
C ₈	۸	۳۸,۶۳	عدالت اجتماعی	۶
C ₉	۱۰	۳۰,۳	توسعه مالی	۷
C ₁₀	۷	۴۸,۶	تأمین مالی	۸
C ₁₁	۵	۱۰۳,۳۵	توسعه کسب و کار	۹
C ₁₂	۶	۶۴,۸۳	سرمایه گذاری	۱۰
C ₁₃	۱۱	۲۷,۸۸	بهره وری	۱۱
C ₁₈	۱۲	۱۱,۵۳	پس انداز	۱۲
C ₂₀	۱۳	۶,۵۴	تولید	۱۳

ماخذ: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با توجه به جدول شماره ۹ مشخص می‌شود که مهم‌ترین آثار اقتصادی قرض‌الحسنه را می‌توان به صورت زیر ارائه نمود.

-تأمین نیازهای گوناگون توسط مردم از مهم‌ترین آثار اقتصادی تسهیلات قرض‌الحسنه است. معمولاً گرفتن وام از بانکها با عناوین مشخص و محدودیت استفاده از آن در سایر امور باعث می‌شود مردم بتوانند با استفاده از تسهیلات قرض‌الحسنه نیازهای خود را بدون نگرانی شرعی مورد استفاده قرار دهند و این آرامش خاطر ارزشمندی را به مردم می‌دهد.

-رشد و توسعه اقتصادی مهم‌ترین تاثیر دیگر قرض‌الحسنه بر اقتصاد است. تسهیلات قرض‌الحسنه از طریق هدایت سرمایه‌گذاری‌ها به سمت تولید موجبات افزایش حجم تولیدات را فراهم می‌نمایند و این بر روی رشد و توسعه اثر مستقیم دارد.

-تاثیر مثبت تسهیلات قرض‌الحسنه بر روی اشتغال‌سومین عامل مهم و موثر بر روی اقتصاد است. هدایت تسهیلات به سمت تولید و تاثیر مثبت بر رشد و توسعه نوید بخش افزایش اشتغال است که این مهم در اینجا به خوبی خود را نشان می‌دهد.

-اثر بر مصرف چهارمین تاثیر تسهیلات قرض‌الحسنه در اقتصاد است. همواره مصرف بیشتر چه از کالاهای مصرفی چه سرمایه‌ای تابع منابع مالی است که قرض‌الحسنه به عنوان یک منبع ارزان موجب افزایش تقاضا و مصرف در اقتصاد می‌شود. البته خروج از رکود هم به عنوان یکی از اثرات

اقتصادی قرض الحسنه مطرح است که در این مقاله از نظر خبرگان به عنوان یک متغیر موثر شناخته نشد.

- پنجمین اثر اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه توسعه کسب و کار است. طبیعی است که افزایش مصرف و رشد و توسعه منجر به توسعه کسب و کارها خواهد بود.

- ششمین اثر اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه اثر بر روی سرمایه گذاری است. یعنی تسهیلات قرض الحسنه موجب افزایش سرمایه گذاری در اقتصاد می گردد.

- تأمین مالی هفتمین اثر اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه است که زمینه ساز، سرمایه گذاری، افزایش مصرف، افزایش تولید و رشد و توسعه خواهد بود.

- عدالت اجتماعی در بین عوامل مهم اقتصادی ناشی از تسهیلات قرض الحسنه جایگاه هشتم را به خود اختصاص داده است. به نظر می رسد لازم است اعطای تسهیلات به گونه ای باشد که جایگاه عدالت اجتماعی بهبود یابد. هر چند نتایج مقاله تأیید می کند که عدالت اجتماعی یکی از مهم ترین اثرات اقتصادی قرض الحسنه می باشد.

- نهمین اثر اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه، اثر بر توزیع عادلانه درآمد است. یعنی اگر چه تسهیلات قرض الحسنه بر روی توزیع عادلانه درآمد تأثیر دارد اما این تأثیر رتبه نهم را به خود اختصاص داده است. لذا باید به شیوه هایی اندیشید که اثر قرض الحسنه بر توزیع عادلانه درآمد داشته باشد.

- دهمین اثر تسهیلات قرض الحسنه تأثیر بر توسعه مالی است. یعنی اسن تسهیلات سیستم مالس کشور را نیز بهبود بخشیده اند. البته چون توسعه مالی تحت تأثیر متغیرهای متنوعی است این تأثیر در رتبه دهم اثر گذاری قرار دارد.

- تأثیر بر بهره وری در رتبه یازدهم آثار اقتصادی تسهیلات قرض الحسنه قرار دارد. اثر تسهیلات قرض الحسنه بر پس انداز و تولید نیز در رتبه های دوازدهم و سیزدهم قرار دارد. قرار داشتن تولید در رتبه آخر به این دلیل است که تولید تحت تأثیر متغیرهای متنوعی قرار دارد و تأمین مالی یکی از آن متغیرها است. به خصوص شرایط اقتصادی خاص کشور در چند سال اخیر و نوسانات ارزی باعث شده هر چند تسهیلات قرض الحسنه بر تولید تأثیر داشته اما فقط نقش آن تأمین مالی بوده و منجر به حفظ اشتغال شده اما به دلیل غالب بودن اثر سایر متغیرها تأثیر در رتبه آخر اثر گذاری قرار گرفته است.

یافته های مقاله، اثر تسهیلات قرض الحسنه بر انتقال پول از طبقات، درآمد سرانه، فقر، نهادسازی، تأمین اجتماعی، فاصله طبقاتی و رکود اقتصادی را تأیید نکرد. این نتیجه گیری ناشی از بی اثری تسهیلات قرض الحسنه بر این متغیرها نیست بلکه، چون عوامل متعدد دیگری نیز بر آنها

تأثیر دارند که وزن بیشتری نسبت به تسهیلات قرض الحسنه دارند و در این تحقیق مورد بررسی قرار نگرفتند اثر تسهیلات قرض الحسنه نتوانسته تغییرات مؤثری بر روی آنها ایجاد نماید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. ابو نوری اسماعیل، قاسمی تازه‌آبادی افسانه (۱۳۸۶)، ارزیابی اثر ارزش‌افزوده قرض‌الحسنه بر توزیع
۲. درآمد (با استفاده از داده‌های پانل بین استانی)، اقتصاد اسلامی، ۷(۲۸)، ۱۶۴-۱۳۹.
۳. ایزدخواستی حجت (۱۳۹۷)، تأثیر تسهیلات قرض‌الحسنه بر توزیع درآمد در ایران. جستارهای اقتصادی، ۱۵(۳۰)، ۲۹-۵۰.
۴. حبیبیان نقیبی، مجید (۱۳۸۱)، قرض‌الحسنه و راهبردهای توسعه اقتصادی، نامه مفید، ۲۳-۱۵۰.
۵. حسن زاده علی، ازوجی علاالدین، قویدل صالح (۱۳۸۵)، بررسی آثار اعتبارات خرد در کاهش فقر و نابرابری های درآمدی، اقتصاد اسلامی، ۲۱، ۴۵-۶۸.
۶. حشمتی مولایی حسین (۱۳۸۸)، تاثیر عملکرد صندوقهای قرض‌الحسنه بر توسعه مالی، پژوهشنامه اقتصادی، ۶، ۱۰۹-۱۳۸.
۷. عرب مازار عباس، کیقبادی سعید (۱۳۸۵)، جایگاه قرض‌الحسنه در نظام بانکی ایران، اقتصاد اسلامی، ۶(۲۲)، ۱۳-۴۶.
۸. فروغ نژاد حیدر، خوشنود مهدی (۱۳۹۶)، اوراق قرض‌الحسنه و تأمین مالی کسب و کارهای اجتماعی. تحقیقات مالی اسلامی، ۶(۲)، ۳۵-۶۶.
۹. کمیجانی، اکبر و هادوی نیا، علی اصغر (۱۳۹۲)، در آمدی بر جایگاه قرض‌الحسنه در اسلام و اثرات اقتصادی آن، فصلنامه نامه مفید، ۱۵-۱.
۱۰. هادوی نیا، علی اصغر و عرب بافرانی، بهنام (۱۳۹۵)، بررسی مزایا و آثار اجتماعی و اقتصادی اوراق قرض‌الحسنه، فصلنامه علمی _ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره شانزدهم، صفحات ۷-۳۶.
۱۱. یزدانی، مریم (۱۳۹۰)، قرض‌الحسنه و نقش آن در رفع نیازهای اجتماعی و اقتصادی، مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی، شماره های ۵ و ۶، صفحات ۲۹-۴۰.